

UiT Norges
arktiske universitet

Senter for
hav og Arktis

HAVKONFERANSEN

Blått kompass

RAPPORT

Blått kompass – hvilken kurs velger vi?

FNs internasjonale havdag er 8. juni – hvert år. UiT Norges arktiske universitet ved Senter for hav og Arktis arrangerte 7–8 juni 2023 den første nasjonale havdagkonferansen i Tromsø. Dette vil bli en årlig foreteelse, i havbyen Tromsø på 70 grader nord – midt mellom de sørligste og nordligste punktene i våre havområder i nord. Dette dokumentet er arrangementskomiteens oppsummering av diskusjoner og perspektiver som kom frem på konferansen.

Foto: Mostphotos - Everst, Voy, Dotshock, Andrey Armyagov, Paul Fleet. OceanImageBank - ThomasHorig, Conor Sheridan Unsplash: Conor Sheridan

Hvor er vi?

Navigasjon forutsetter at man vet hvor man er. Havlandet Norge strekker seg over 30 breddegrader – 3000 km – fra Nordsjøen til Polhavet og omfatter over to millioner km² hav og havbunn.

Naturgitte forhold som havstrømmer, geologi, et kystlandskap med fjorder og øyer og stor biologisk produksjon gir grunnlag for et stort ressurs- og havbasert næringsliv. Generelt er miljøtilstanden i norske havområder god. Men klimaendringer, forsøpling og forurensing og økende trengsel er utfordringer også i Norge.

Norge har tjent stort på den internasjonale rettsordenen for havene som er utviklet i etterkrigstiden. Havrettskonvensjonen og gjennomføringsavtalene for fisk og mineraler under denne, og en lang rekke andre avtaler danner et globalt, rettslig rammeverk i stadig utvikling. En ny gjennomføringsavtale om bevaring og bruk av biologisk mangfold i områdene utenfor 200 nautiske mil og en avtale om å begrense subsidier som fører til overfiske er forhandlet, men ikke tredd i kraft. En avtale om å begrense plastforsøpling er under forhandling. I tillegg til slike rettslige forpliktelser har vi også politiske viljeserklæringer som bærekraftsmålene og det globale rammeverket for biologisk mangfold.

Norge grenser til syv andre land i havet som også har interesser i Arktis. Derfor er internasjonalt samarbeid grunnleggende i norsk havforvaltning. På nasjonalt plan gir forvaltningsplaner for havområdene overordnede føringer og kunnskapssynteser for havforvaltningen – en ny plan kommer i 2024. Marine næringsplaner følger senere i år. Havpolitikken gjennomføres av ulike myndigheter, med grunnlag i et omfattende lovverk i ulike deler av samfunnet, basert på vitenskapelige råd. En ny havmiljølov er under arbeid. All virksomhet i norske havområder er regulert og regelverket er i løpende utvikling.

Foto: David Jensen @jensenmedia

Hvor vil vi – veivalg?

Utgangspunktet for konferansen var bærekraftsmål nr 14 om livet i havet. Konferansen brakte et mangfold av perspektiver, ideer og synspunkter som bidrar til en diskusjon om veivalg i den norske havpolitikken. Her peker vi på noen av de sentrale temaene i diskusjonen:

Nasjonale ambisjoner og lokale realiteter

Vi har satt oss høye mål i havpolitikken. Dels skal gamle og nye næringer vokse, dels skal større arealer bevaras og bruken av arealer og ressurser begrenses. Dette reiser dilemmaer særlig ved kysten, der nasjonale ambisjoner støter mot virkeligheten i kystkommunene. I gjennomføringen av nasjonal marin verneplan opplever kystkommunene å bli overkjørt av sentrale myndigheter og aktører. Kommunenes og dermed lokaldemokratiets ansvar for arealplanlegging står i et spenningsforhold til sektormyndighetenes reguleringer.

Dette bringer dilemmaer for videre utvikling av havpolitikken. Sterkere involvering av lokale myndigheter i beslutningsprosessene, vektlegging av lokal kunnskap, bedre kommunikasjon, og forskning og forskningsformidling tilpasset lokale myndigheters behov ble tematisert.

Havet og kysten

Det er store forskjeller mellom havet og kysten. Dels handler dette om miljøtilstand, spesielt i enkelte kystområder i det sørligste Norge. Det handler også om type og omfang av næringsaktiviteter, og at forvaltningsregimene er ulike ved kysten og ute i havet. Selve forvaltningen av ressurser, miljø, transport, m.m. skjer gjennom sektorlover som iverksettes av ulike myndigheter. For de tre store havområdene Nordsjøen, Norskehavet og Barentshavet har vi forvaltningsplaner som gir kunnskaps-synteser og føringer på bruk av arealer ute i havet. Ved kysten gjelder også sektorlovene og statlige myndigheters forvaltning av disse fullt ut. Men her er ansvaret for arealforvaltningen tillagt kommunene.

Et sentralt tema er kartlegging og kartverktøy tilpasset behovene hhv. til havs og ved kysten. Mens en ute i havet har omfattende og langvarige kartleggingsprogrammer (Mareano), er en dårligere stilt inne ved kysten der særlig kommunal planlegging trenger bedre kartverktøy. Tilsvarende ble også styrking av arenaer for informasjonsdeling mellom myndigheter på sentralt og lokalt nivå poengtert, der Barentswatch bør utvikles videre.

Det ble også nevnt at vi vet mer om havet enn kysten og at det er behov for et kunnskapsløft for kystsonen.

Foto: David Jensen @jensenmedia

Vekst, bevaring og sameksistens

Det finnes store planer om vekst i eksisterende og nye næringer. Akvakultur skal vokse, og havvind, karbonlagring og utvinning av havmineraler seiler opp som nye industrier. Dette reiser en rekke spørsmål og dilemmaer. Ett er hvordan en slik vekst skal balanseres med hensynet til bevaring av de marine økosystemene.

Et tema her er hvordan et globalt mål om 30 % bevaring og forvaltning gjennom arealbaserte tiltak skal bety i Norge og hvordan dette skal gjennomføres i praksis ved ulike arealbaserte forvaltningstiltak. Her blir den videre gjennomføringen av nasjonal marin verneplan sentral, sammen med en ny havmiljølov som vil hjemle marine verneområder også utenfor territorialgrensen. Like viktig blir det å tydeliggjøre hvordan andre arealbaserte forvaltningstiltak bidrar til bevaring av natur og med et positivt klimaavtrykk.

Et annet spørsmål dreier seg om trengsels-effekter – vekst i gamle og nye næringer gjør at det blir trangt om plassen både ute i havet og langs kysten. Sameksistens av flere næringer og hvordan dette kan organiseres blir derfor også en sentral problemstilling fremover.

Dette bringer krevende prioriteringer der det er viktig at politikerne våre tydeliggjør dilemmaer og veivalg.

Forskning og formidling

Norge har verdens største innsats i havforskning sett i forhold til folketallet. Årlig investeres det mellom 3 og 4 milliarder offentlige kroner i norsk marin forskning. Omfattende overvåknings- og kartleggingsprogrammer gir økende mengder av data om tilstanden i havområdene og ressursene der – norske havområder er blant de mest utforskede og best overvåkede i verden.

De store datamengdene og informasjonstilfanget til tross – er forskningen riktig innrettet i forhold til brukerbehovene? Blir informasjonen kommunisert på en måte som gjør den tilgjengelig for brukerne? Slike spørsmål er særlig presserende inne ved kysten.

Tar forskningen tilstrekkelig hensyn til lokal kunnskap og kritiske spørsmål? Det er også en tendens til at forskningsresultater i økende grad problematiseres av aktører som ser seg tjent med dette. Det ble også vist til at særlig tverrfaglige utdanninger rettet mot bruk og forvaltning av hav og kyst må prioriteres.

Ord og mening

Diskusjoner om forvaltning og bruk av hav og kyst skjer ofte med et vokabular som er fremmedgjørende for mange. I tillegg preges diskusjonen av honnørord som tilslører mer enn de avklarer. Et eksempel er ordet «bærekraft» som kan gis mange ulike meningsinnhold.

I tilknytning til dette ble det etterlyst tydeligere språkbruk i det offentlige ordskiftet om veivalg for hav og kyst, slik at dilemmaer og avveininger blir tydelige.

Foto: David Jensen @jensenmedia

Foto: David Jensen @jensenmedia

Foto: David Jensen @jensenmedia

Hvilken kurs velger vi?

UiT Norges
arktiske universitet

Senter for
hav og Arktis

